

Zicht op jongeren met een LVB

Een jongen komt een paar keer niet op een afspraak. De ambtenaar herkent dit niet als mogelijk signaal van een licht verstandelijke beperking (LVB) en sluit het dossier af, onder het mom van 'het is zijn eigen verantwoordelijkheid'. Terwijl deze jongen juist hulp nodig heeft om op die afspraak te komen. Want met de juiste ondersteuning lukt dat wel. Het kan ook zorgen voor meer vertrouwen en een positieve instelling bij deze jongen.

De afgelopen jaren is de aandacht voor en de specifieke behandeling van jeugdigen met een licht verstandelijke beperking (LVB) gegroeid. Er is meer bewustzijn ontstaan over de betekenis en impact van een verstandelijke beperking (Teeuwen, M., Bruggeman, M., Dirkse, M. & Malsch, M., 2020). Toch is het nog steeds moeilijk om een LVB bij een jongere goed te herkennen. Om deze reden organiseerde het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid in 2020 een LVB-Tour voor de strafrechtketen.

Herkennen van een LVB is moeilijk

Er is sprake van een licht verstandelijke beperking bij een IQ tussen de 50 en 70. Mensen met een IQ tussen de 70-85 worden zwakbegaafd genoemd, maar als iemand zich daarnaast sociaal slecht redt, spreken we ook van een LVB. Tijdens de **LVB-Tour** vertelde GZ-psycholoog Annematt Collot-d'Escury dat het probleem bij veel mensen met een LVB eigenlijk pas start als ze teveel ballen in de lucht moeten houden. Met een IQ van 85 kun je je in principe prima redden. Tenzij je teveel tegelijk moet doen. Daarnaast legde ze uit: "In het werkgeheugen zit het probleemoplossend vermogen van mensen. Hiermee kun je bijvoorbeeld plannen maken en regels onthouden. Bij mensen met een LVB is dit werkgeheugen kleiner. Er kan minder in. Dan kan tegelijkertijd plannen maken en regels naleven al teveel zijn. En stop je er bijvoorbeeld stress bij, dan lukt het niet om een taak uit te voeren. Met een lager IQ ben je dus niet gek. De wereld is voor jou ingewikkelder."

Het aantal jongeren in detentie met een LVB wordt geschat tussen 33% en 42%.

“Vaak herkennen ambtenaren die zich met de participatiewet bezighouden, geen LVB. Een meisje werd door het UVW aan het werk gezet, maar dat leidde bij haar tot een psychose. Het UWV realiseerde zich toen dat dagbesteding beter voor haar was. Daar functioneert ze goed en is ze gelukkig. Zo krijgt ze meer kansen op een echte baan.”

LVB in relatie tot jeugdcriminaliteit

Jongeren met een LVB zijn oververtegenwoordigd in het strafrecht (Kaal, 2019). Dit komt doordat jongeren met een LVB een laag IQ hebben, gebrek aan sociaal aanpassingsvermogen en mede hierdoor ook problemen hebben met zelfcontrole. Dit maakt dat zij meer risicofactoren met zich meedragen om in contact te komen met het strafrecht dan mensen met een hoger IQ. Zij hebben weinig inzicht in de gevolgen van hun daden en doordat ze minder inlevingsvermogen hebben, raken ze sneller in de problemen.

Jongeren met een LVB zijn extra vatbaar voor groepsdruk. Ze laten risicogedrag zien zoals impulsieve gevaarlijke acties, vooral onder de invloed van leeftijdsgenoten en wanneer ze negatief worden aangemoedigd. Bijvoorbeeld met uitspraken als: “Je bent een watje als je stopt”. Deze vorm van groepsdruk leidt tot risicogedrag, omdat ze hun reputatie hoog willen houden. Of omdat ze hierdoor stress ervaren en dat kan leiden tot crimineel gedrag (Blakemore, 2018).

Daarnaast worden jongeren met een LVB vaak ingezet voor ‘criminele klusjes’. Dit heeft onder meer te maken met het feit dat zij makkelijk te beïnvloeden zijn.

Gebrek aan kennis kan leiden tot overschatting

Een licht verstandelijke beperking komt naar schatting voor bij 15% van alle kinderen onder de 18 jaar. Deze jongeren zijn nog onvoldoende in beeld bij gemeenten en welzijnswerk, regulier onderwijs en bij de politie. Dit komt ook omdat ze vaak niet als zodanig worden herkend. De jongeren ogen volwassen, kunnen verbaal heel vaardig zijn en hun gebrek aan sociale vaardigheden en probleemoplossend vermogen goed verhullen. Volwassenen zijn daardoor geneigd ze te overschatten. Er wordt meer van hen verwacht dan ze aankunnen. Dit kan leiden tot frustratie aan beide kanten.

Als er dan ook nog sprake is van gedragsproblemen (zoals ADHD, autisme, depressie) en multiproblematiek (zoals schulden, verslaving, ontbreken van huisvesting, huiselijk geweld, detentie), krijgen deze jongeren het nóg moeilijker. Te veel spanning en stress als gevolg van het langdurig boven je niveau werken, kán op termijn tot psychische stoornissen leiden.

Jongeren met een LVB hebben er dus baat bij als de omgeving op de hoogte is van hun (on) mogelijkheden. Ze verdienen de erkenning dat ze anders zijn, en dat zorg-, veiligheids- en jeugdprofessionals rekening houden met het niveau waarop deze jongeren functioneren.

Wat kun je doen:

- Signaleren en herkennen van een LVB.
- Erkennen wat dit betekent (wat kunnen ze, wat kunnen ze aan).
- Aanpassing van communicatie en omgang.
- Bij voorkeur screening en diagnostisering.
- Inzet van gepaste zorg, hulpverlening en interventies.

Tijdig signaleren in de wijk is essentieel!

Wordt de LVB van een jongere niet herkend en zijn gedrag niet begrepen, kan dat escaleren in overlast. Of deze kwetsbare jongere komt in moeilijke situaties terecht. De wijkwerkers, zoals het sociaal wijkteam, jeugd- en jongerenwerkers en wijkagenten kunnen ervoor zorgen dat deze problemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd. Neem signalen van een LVB dus ook mee in de aanpak van risicojongeren en jeugdgroepen.

Het eerder herkennen van een LVB op straat, geeft meer inzicht en leidt tot verbeterde hulpverlening.

Organiseer samenwerking met andere partners

Ondanks dat er de afgelopen jaren meer aandacht is voor LVB is er nog steeds verbetering nodig in de samenwerking tussen veiligheidspartners. Het gaat met name om onbegrip over LVB (onkunde of niet weten wat je moet doen), gebrek aan diagnose en indicatie, inzet van hulp en opvolging, afstemming van verschillende belangen, slechte overdracht van zaken, en bureaucratie of wachtlijsten.

Het is een open deur: het is belangrijk dat de samenwerking in de gemeente goed is georganiseerd. Dat er goede verbindingen zijn tussen partners in de jeugdketen en tussen de domeinen zorg en veiligheid. En dat er – binnen de wettelijke mogelijkheden – informatie wordt gedeeld over de jongere en zijn beperking. Ontwikkel daarom samen met partners een actieve aanpak gericht op vroegtijdige onderkenning van een LVB. Want als deze beperking vaker vroegtijdig wordt gesignaleerd en (h)erkend, kunnen meer jeugdigen wie het aangaat op tijd al met een lichte interventie worden geholpen. Bijvoorbeeld om hun school af te maken.

Bied op gezette tijden ondersteuning

Voor hulpverleners in de zorg is het meestal geen probleem, maar voor jongerenwerkers en politie is het herkennen van een LVB heel lastig. Als je het vermoeden hebt dat iemand een beperkt denkvermogen heeft, is het belangrijk om je daarin te verdiepen. Want daardoor kun je beter leren omgaan met een jongere die een LVB heeft, op een manier met hem omgaan die beter past en eerder de juiste hulp (laten) bieden. Want vergeet niet: ook deze jongeren willen gewoon meedoen met de samenleving.

Ze hebben veel mogelijkheden om zichzelf te ontwikkelen, willen zelfstandig en veilig kunnen wonen, voor zichzelf kunnen zorgen, zelf beslissingen kunnen nemen, en aan het werk. Ze willen meestal een huisje-boompje-beestje-situatie. Maar bij dit alles hebben ze op gezette tijden wel de juiste ondersteuning nodig. Zeker als ze ouder dan 18 jaar zijn.

Een jongere met een LVB heeft veel talenten. Hij kan goed gemotiveerd, eerlijk en behulpzaam zijn. Hij kan trots zijn op zijn eigen prestaties en heel positief in het leven staan.

Diagnose

Herkennen dat een jongere een LVB heeft, is een eerste stap. De **SCIL** is een instrument dat hiervoor gebruikt kan worden, want je kunt hiermee snel screenen op een mogelijke LVB. Het is een korte screeningslijst die in negen van de tien gevallen een LVB correct voorspelt. Bij zwaardere problematiek moet een deskundige worden ingezet die een diagnose kan stellen. Daarvoor moeten binnen de gemeente wel mogelijkheden worden geboden, ook financieel.

Door het tijdig herkennen en vaststellen van een LVB kun je voorkomen dat iemand op het verkeerde pad komt. Want de juiste hulp kun je pas inzetten als je ziet dat er sprake is van onkunde in plaats van onwil bij de jongere.

Een jongere met een LVB is er goed in om dingen te verhullen, waardoor wij hem gemakkelijk overschatten.

Enkele aanwijzingen van LVB

Een jongere met een LVB kan heel *streetwise* overkomen terwijl zijn sociale vaardigheden beperkt zijn. Hij overschat zijn eigen mogelijkheden en onderschat zijn tekortkomingen. Hij kan dingen moeilijk onthouden en heeft een lager denktempo. Hij heeft vaak een beperkte woordenschat en moeite met het begrijpen van informatie en met figuurlijk taalgebruik.

Verder is hij erg gericht op het hier-en-nu en heeft moeite met problemen oplossen ("mijn band is lek, dus ik kan niet naar school") en hij heeft weinig tijdsbesef. Daardoor komt hij óf te laat óf helemaal niet op een afspraak. Zijn sociale netwerk is vaak beperkt tot de familie. Andere aanwijzingen van LVB-problematiek: hij is emotioneel over ingrijpende gebeurtenissen of heeft de neiging om de schuld buiten zichzelf te leggen. Hij kan meestal slecht lezen, schrijven en rekenen.

Observeer gedrag

Is er een vermoeden van een LVB bij een jongere, en wil je graag een indruk van zijn niveau? Dat kan door het observeren van het gedrag, het stellen van de juiste vragen en kijken naar de persoonlijke situatie van de jongere. Dat levert vaak voldoende aanwijzingen op. Uiteraard kun je het ook bespreekbaar maken met je partners, bijvoorbeeld: "Ken je dat adres?", "Is er iets wat ik mag weten over dat meisje?"

Enkele praktische tips voor de herkenning van LVB

Stel vragen:

- Wat is de dagbesteding: school of opleiding, werk, vrijetijdsbesteding en hobby's.
- Hoe is de thuissituatie: is er begeleiding (nodig), wie regelt de administratie.
- Welke sociale contacten zijn er: hoe ziet de vriendengroep eruit, wat doen ze met elkaar.
- Observeer gedrag: hoe gaat het met klokkijken, het beantwoorden van vragen, begrip van data en tijden.
- Hoe is het taalgebruik- en begrip: worden grapjes begrepen, kan iemand onthouden en samenvatten wat je hebt verteld.
- Schrijven: kan iemand naam, adres, plaats en geboortedatum opschrijven, of probeert hij dat te ontwijken.
- Check het rekenniveau: "Wat is je geboortedatum? ... en hoe lang geleden was dat?" en laat wat eenvoudige sommen maken.

Op wegwijzerjeugdveiligheid.nl vind je een uitwerking van deze vragen. Heb je sterke aanwijzingen dat het niveau van functioneren van de jongere niet hoog is, dan kun je daar op inspelen. Dat vraagt om een andere manier van communiceren en met elkaar omgaan. Daarmee help je een jongere met een LVB in zijn ontwikkeling.

Enkele praktische tips voor communicatie en omgang

Tips voor communicatie:

- Spreek in korte zinnen.
- Gebruik één boodschap per zin.
- Gebruik eenvoudige taal, zonder kinderachtig te zijn.
- Geef voorbeelden, wees concreet.
- Gebruik plaatjes, tekeningen, pictogrammen, kalender.
- Stel 1 vraag per keer. Meerdere vragen in 1 zin stellen is verwarrend.
- Stel open vragen: de 7 W's (wie, wat, waar, waarom, welke, waarmee, wanneer) en Hoe-vragen.
- Pas het tempo aan: praat rustig en neem de tijd; heb geduld om het antwoord op een vraag aan te horen. Geef de jongere de tijd om zijn wensen en vragen duidelijk te maken.
- Luister aandachtig en vraag door.
- Herhaal regelmatig, tot de boodschap 'inslijt'.
- Check vaak of de boodschap begrepen is; laat de jongere in zijn eigen woorden herhalen wat je hebt uitgelegd.
- Maak samen een overzicht van de afspraken hoe je dingen wilt gaan doen; schrijf ze op.
- Schrijf brieven in eenvoudige taal.

Tips voor de omgang:

- Ga naast de jongere staan, niet boven hem (gelijkwaardig). Sluit aan bij zijn niveau.
- Zet bekende gezichten voor de begeleiding in en werk in tweetallen.
- Wees er echt voor de jongere, zorg voor lage drempels.
- Is de jongere te laat op de afspraak, ga dan niet lang op dat feit door, maar sluit aan bij wat goed gaat: 'je bent te laat, maar ik ben blij dat je je papieren bij je hebt'.
- Waak voor overschatting van de jongere, stel je eigen verwachtingen bij.
- Bouw aan contact en vertrouwen.
- Luister goed en neem de jongere serieus in zijn doen en laten.
- Geef voorbeelden en tips voor ander gedrag in situaties die zorgen voor overlast, conflicten, of ergernis.
- Blijf creatief in het omgaan met een jongere met een LVB. Bied een begeleidingstraject dat aansluit op bijvoorbeeld zijn hobby. Dat vergroot de kans dat hij het traject gaat of blijft volgen.
- Leg onderwerpen stapsgewijs uit.
- Bied structuur in een gesprek door 1 onderwerp te bespreken, of 1 opdracht tegelijk te geven.
- Maak een stappenplan voor 'ingewikkelde' opdrachten (eenvoudige stap-voor-stap-instructies).
- Geef niet meer dan 2 keuzemogelijkheden.
- Doe complexe zaken voor en oefen met de jongere.
- Blijf je boodschap met regelmaat herhalen, en herinner aan afspraken.
- Blijf de uitleg regelmatig herhalen als er nieuwe dingen zijn die zo'n uitleg nodig hebben.
- Laat een verhaal in kleine stapjes navertellen of het begrepen is.
- Geef regelmatig feedback op goed gedrag. Positieve ervaringen leiden tot meer zelfvertrouwen.

Bronnen

Teeuwen, M., Bruggeman, M., Dirkse, M., & Malsch, M. (2020). Levenslange obstakels: Een levensloopstudie naar licht verstandelijk beperkten in het strafrecht en in de zorg.

Kaal, H. L. (2019). Het belang van het herkennen van een LVB in de strafrechtketen. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 61(11), 809-813.

Blakemore, S. J. (2018). Avoiding Social Risk in Adolescence. *Current Directions in Psychological Science*, 27(2), 116-122. <https://doi.org/10.1177/0963721417738144>

Stichting het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (het CCV) draagt bij aan de maatschappelijke veiligheid door het stimuleren van publiek-private samenwerking, actieve kennisdeling van de veiligheidspraktijk en kwaliteitsontwikkeling van instrumenten en regelingen.

Vormgeving: CO3, Woltera Niemeijer **Fotografie:** Shutterstock.

© Het CCV, oktober 2016. Geactualiseerd in oktober 2021.